

Bakos Kitti PhD-hallgató,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék

A tisztességes eljáráshoz való jog a jogágak határán

1 Bevezetés

A tisztességes eljáráshoz való jog több nemzetközi egyezmény által garantált alapvető jog.¹ Univerzális szinten történő megjelenése a II. világháború utáni időszakra tehető, amely tükrözte a nemzetek közösségének a derűlátását is arra vonatkozóan, hogy igenis létezhet olyan igazságszolgáltatási rendszer, amelyben az emberi méltóság tiszteletben tartásra kerül, és ahol az alapjogok gátat szabnak az államapparátus mindenhatóságának.² Deklarálása – bár nem *expressis verbis* – legmagasabb szintű jogforrásunkban, az Alkotmányban³ is megjelenik,⁴ fogalmát tekintve azonban nem találunk egységes definíciót a jogirodalomban. Ebből fakadóan tehát hazai viszonylatban meghatározásakor elsődlegesen az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatait kell górcső alá vennünk, hiszen az Alkotmánybíróság végzett jelentős jogértelmezési tevékenységet a fogalom elemeinek kibontása érdekében.⁵

A tanulmány – felépítését tekintve és a Kovács István Emléknepok „*Az Alkotmány és gyakorlata 20 év távlatában*” című konferencia témájához kapcsolódva – először a tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányjogi vetületeit mutatja be a vonatkozó alkotmánybírósági határozatok szintézisével, majd pedig a kapcsolódó bírói döntések elemzésével annak polgári eljárásjogi kontextusaira térünk ki. Ezen elméleti alapvetéseket követően a tisztességes eljáráshoz való jog azon elemeinek és összetevőinek a bemutatására teszünk kísérletet, amelyek több jogág területét áthatva többek között a polgári eljárásjogban

¹ EJEE 6. cikk 1. bekezdése; PPJNE 14. cikk

² Bárd Károly: Igazság, Igazságosság és tisztességes eljárás (Fundamentum, 2004. 1. szám, 44-50. pp) 47. p.

³ 1949. évi XX. törvény

⁴ Alk. 57. §

⁵ A mi Alkotmányunk – Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról (főszerk.: Trócsányi László, Complex, Budapest, 2006.) 376. p.

is megjelennek.⁶ Ennek keretében ismertetésre kerülnek a bírósághoz fordulás jogára, a pártatlanság követelményére, az önrendelkezés jogára, a jogegyenlőségre, az ésszerű idő követelményére, valamint a jogorvoslathoz való jogra vonatkozó alkotmánybírói döntések esszenciális rendelkezései példálódzó jelleggel csokorba gyűjtve az ezen elvek érvényesülését garantáló polgári eljárásjogi rendelkezésekkel együtt.

A tisztességes eljáráshoz való jog vizsgálata során a nemzeti szint, a kapcsolódó alkotmánybírói és bírósági döntések vizsgálata mellett azonban tekintettel arra, hogy mint alapvető jog nem csak alkotmányunkban és eljárásjogi törvényeinkben kerül nevesítésre, hanem nemzetközi egyezményekben is, a nemzetközi szint elemzése sem hagyható figyelmen kívül. A tisztességes eljáráshoz való jog, mint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában és az Európai Emberi Jogi Egyezményben foglalt alapvető jog tartalma egyrészt az Emberi Jogi Bizottság, másrészt pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának a gyakorlatában elevenedik meg és kristályosodik ki.⁷ Tanulmányunkban azonban a konferencia témájához igazodva nem vizsgáljuk az EJB és a strasbourgi bíróság vonatkozó esetjogát, hiszen ezek elemzése dolgozatunk kereteit szétfeszítve egy újabb kutatásnak adhat alapot, és a téma továbbfejlesztésénél további kutatási irányokat jelenthet azon ügyek vizsgálata, amelyek ezen nemzetközi egyezményekhez kapcsolódóan a polgári eljárások vonatkozásában értelmezik az eljárás tisztességes voltának vagy annak részelemeinek a megvalósulását.⁸ A tanulmány célja tehát a hazai szint vizsgálata, az alkotmányos rendelkezések és a polgári eljárásjogban foglalt kapcsolódó alapvető szabályok és garanciális elemek feltárása, átfogó, példálódzó jelleggel és a teljesség igénye nélkül történő csokorba gyűjtése. A témakör többféle aspektusból és csoportosítási szempontból közelíthető meg, az egyes részelemek aprólékos vizsgálatára pedig ezen túlmenően nem csupán alkotmányjogi és polgári eljárásjogi, hanem büntetőjogi, büntető-eljárásjogi, közigazgatási jogi szempontból is sor kerülhet, valamint olyan összetevők elemzését is magában hordozhatja, amelyekre jelen tanulmányunkban részletesen nem térünk ki (például a bírói függetlenség vagy a nyilvánosság követelményének a garanciája).

---

⁶ Kapcsolódó előadás a közigazgatási eljárások vonatkozásában: Váczi Péter: A tisztességes eljáráshoz való jog a jogágak határán II.; A tanulmányunkban bemutatott egyes részelemeket és a megközelítés szempontokat a tisztességes eljáráshoz való jog közigazgatási eljárásokban is érvényesülő szempontjai, a jó közigazgatás elvei határozták meg.

⁷ Bán Tamás: Az EJB tisztességes eljáráshoz való jogra vonatkozó gyakorlata (Acta Humana, 2009. 1-2. sz., 3-65. pp.) 4. p., 7. p., 17. p.

⁸ Ld. A nemzetközi egyezményekhez kapcsolódó esetjog elemzésére vonatkozóan: Bán i.m.; Legény Krisztián (szerk.): A bírói etika és a tisztességes eljárás (Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.)

2. A tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányjogi vetületei

A magyar Alkotmány a tisztességes eljárás követelményét kifejezetten, explicit módon nem nevesíti, de tartalma megtalálható az alapvető jogok és kötelességek között, az *Alk. 57. § (1) bekezdésében*, ahol az „*igazságos tárgyalás*” követelménye a tisztességes eljáráshoz való jog kifejeződését is jelenti egyben.⁹ Az *igazságosság* történeti kategória, megfoghatatlan elméleti tartalommal bír. A tisztességes eljárás a *processzuális igazságosság* kifejeződése, melynek garanciái kompenzálhatják a perbeli megismerés fogyatékoságait abban az esetben is, ha a döntés materiális igazságosságáról egyébként nem vagyunk meggyőződve.¹⁰ A tisztességes eljáráshoz való jog tehát nem a döntés materiális igazságosságának és megalapozottságának a garanciája, hanem egy olyan gyűjtőfogalom, amely azokat az elvárásokat jeleníti meg, amelyeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy az ítéletekhez vezető eljárásokat tisztességesen folytassák le, és azok az alapvető jogok szemszögéből vizsgálva megfelelőnek minősüljenek.¹¹

Mindemellett azonban a tisztességes eljáráshoz való jog túlmutat az *Alk. 57. § (1) bekezdésén*, azaz az igazságos és nyilvános tárgyaláshoz való jogon, és annál szélesebb spektrumú: magában foglalja egyrészt az *Alk. 57. §-ában* rögzített valamennyi rendezőelvet (a (2)-(4) bekezdésben foglalt alkotmányos büntetőjog követelményeit és az (5) bekezdésben nevesített jogorvoslathoz való jogot is), illetve az *Alk. 2. § (1) bekezdéséből* levezetett eljárási garanciák védelmének egymásra vonatkoztatásából olyan alkotmányos alapjogot jelent, amely az egyes eljárások alkotmányos garanciájaként egy komplex követelményrendszert testesít meg. A tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányos követelményként magában foglalja többek között a bírósághoz fordulás jogát, a pártatlanság elvét, a jogegyenlőséget, az ésszerű idő követelményét és a jogorvoslathoz való jogot is, elemeit azonban nem lehet pontosan és kimerítően felsorolni, csak az eljárás menetének és egészének a figyelembe vételével állapítható meg, hogy ezek a követelmények teljesültek-e vagy sem. A tisztességes eljárás kereteit tehát garanciák sokasága tölti ki, fogalma nem képez egy zárt rendszert, jogi és nem jogi elemeket egyaránt tartalmaz. Olyan abszolút jog, amellyel szemben más mérlegelhető jog

---

⁹ 220/B/2004. AB hat.; Chronowski – Drinóczi – Petrétei – Tilk – Zeller: Magyar alkotmányjog III. – Alapvető jogok (Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2006.) 270. p.; A mi Alkotmányunk i.m. 374. p.

¹⁰ 9/1992. AB hat.; az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Pócza Róbert: Bírói aktivizmus helyett tisztességes eljárást! (Magyar Jog, 2007. 4. szám, 223-233. pp.) 224-226. pp.; Gadó Gábor: Az eljárási igazságosság a polgári perben (Magyar Jog, 2000. 1. szám, 18-43. pp.) 18. p., Bárd i.m. 48-49. pp.

¹¹ 9/1992. AB hat.; Bán i.m. 24. p., 29-30. pp.; Pócza i.m. 225. p.; Gadó i.m. 18. p.; Az Alkotmány kommentárja II. (Századvég, Budapest, 2009.) 2019. p.; Kiss Daisy: Hol az igazság? – Kételyek és aggályok a Polgári Perrendtartás utóbbi módosításai kapcsán (http://www.kissdaisyestarsa.hu/pub/daisy_holazigazsag.pdf) 2. p.

nem létezik, ez a rendelkezés azonban nem zárja ki azt, hogy a fentiekben felsorolt egyes részelemei korlátozhatóak legyenek.¹²

A tisztességes eljáráshoz való jog garanciái tehát akként összegezhetőek, hogy a jogok hatósági érvényesítése olyan eljárásban kell, hogy történjen, amely biztosítékot jelent a törvényes és elfogulatlan döntésre.¹³ A tisztességes eljáráshoz való jog több jogág határán történő elhelyezkedését vizsgálva megállapítható, hogy követelménye nem csupán az igazságszolgáltatás területével és a bírósági eljárásokkal (polgári eljárásjog, büntető eljárásjog) szemben támaszt elvárásokat, hanem az állami tevékenység mindazon szegmensét áthatja, ahol az állampolgárok állami szervekkel, mint hatóságokkal találkoznak (például a közigazgatási eljárásjog rendelkezéseit is).¹⁴

3. A tisztességes eljáráshoz való jog a polgári eljárásjogban

A tisztességes eljáráshoz való jog polgári eljárásjogi kontextusaira vonatkozóan igen kevés szakirodalom áll rendelkezésünkre. Bár a természetes jogérzék alapvetően sugallja, hogy egy adott eljárás tisztességes-e vagy sem, azonban ez egy, a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmére alapozott kereset¹⁵ elbírásánál, valamint a bírói döntés megindokolásánál nem nyújthat kellő alapot az eljáró bíró számára. Szakirodalom hiányában a jogintézmény lényegének feltárásánál a bírói gyakorlat vizsgálata segíthet minket, melynek keretében legfelsőbb bírósági, ítéltáblai, megyei bírósági döntéseket és véleményeket elemeztünk.

A Pp-be¹⁶ az 1999. évi CX. törvény iktatta be a 2. § (1) bekezdésében foglalt eljárási alapjogokat, köztük az eljárás tisztességes lefolytatásának a követelményét is, amelynek érvényesítését a törvény a bíróság feladatául szabja. A Pp. 2. § (1) bekezdésében foglalt jogok nem feltétlenül önállóan, hanem jellemzően egymás mellett, egymást feltételezve és átfedve léteznek és érvényesülnek az eljárás tisztességes lefolytatásának a primátusa mellett. A törvény 2. § (3) bekezdése szankciót is fűz ezen alapelv megsértéséhez: a fél - az alapvető

---

¹² 19/2009. AB hat.; 1/2008. AB hat.; 11/2007. AB hat.; 14/2004. AB hat.; 14/2002. AB hat.; 15/2002. AB hat.; 35/2002. AB hat.; 5/1999. AB hat.; 6/1998. AB hat.; 605/D/2006. AB hat.; Bán i.m. 26. p., 29. p.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2018. p.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 270-272. pp.; Az Alkotmány magyarázata (KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.) 560. p.; Sári János – Somody Bernadett: Alapjogok – Alkotmánytan II. (Osiris Kiadó, Budapest, 2008.) 119-120. pp.; Kiss Daisy: A fair eljárás (http://www.kissdaisyestarsa.hu/pub/daisy_fairelj.pdf) 2. p.; Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok (Osiris, Budapest, 2008.) 703. p.

¹³ Sári-Somody i.m. 118. p.

¹⁴ 19/2009. AB hat.; Sári-Somody i.m. 118. p.; Bán i.m. 23. p., 25. p.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 270. p.

¹⁵ Ld. BDT 2009. 1976.; BDT 2006. 1496.; BDT 2006. 1495.; FIT-H-PJ-2008-810.; GYIT-H-PJ-2008-15.; SZIT-H-PJ-2009-27.; FIT-H-PJ-2007-77.

¹⁶ 1952. évi III. törvény

jogait ért sérelemre hivatkozással - méltányos elégtételt biztosító kártérítésre tarthat igényt, feltéve, hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható.¹⁷ Az eljárás tisztességes lefolytatásának a követelményét azonban nem csupán polgári perrendtartásunk, hanem a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény¹⁸ is nevesíti: mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el.¹⁹

A kapcsolódó bírói gyakorlat alapján a tisztességes eljáráshoz való jog követelménye olyan jogalkalmazói eljárást foglal magában, amely a jogállam értékrendjének megfelelő, a demokratikus alkotmányfejlődés során kikristályosodott alapelvek és szabályok alapján zajlik.²⁰ Minden eljárásra vonatkozik, amely az állam jogalkalmazói tevékenységével kapcsolatos, és bár az *Alk. 57. §-ának* döntő része a büntetőjogra és a büntetőeljárásokra koncentrál, ezek az elvek nem csak a büntető igazságszolgáltatás keretein belül érvényesülnek. Az előbbieken idézett elvi tételből fakadóan a perek tisztességes lefolytatásához és a tisztességes eljáráshoz való jog a polgári eljárásjog kontextusában azt jelenti tehát (bár a törvény nem definiálja a fogalmat), hogy a bírósági eljárás minden mozzanatában meg kell, hogy feleljen az alapvető rendelkezéseknek, és biztosítani kell a Pp. I. rész I. fejezetében foglalt alapelvek (*a felek rendelkezési jogának, a peranyag-szolgáltatás elvének, a felek perbeli esélyegyenlőségének, valamint a percselekmények időszerűségének*) maradéktalan érvényesülését, garantálnia kell azt, hogy a jogviták eldöntésének a rendje tisztességes legyen.²¹ Ennek keretében biztosítani kell, hogy mindenki egyenlő és azonos esélyekkel vehessen részt az eljárásban: a tisztességes eljárás lényege, hogy minden fél azonos súlyú jogokat gyakorol és minden felet azonos súlyú kötelezettségek terhelnek. Biztosítani kell annak lehetőségét is, hogy mindkét fél részletesen kifejthesse jogi és ténybeli álláspontját, csatolhassa bizonyítékait, megismerhesse a másik fél beadványait, észrevételeket

---

¹⁷ A méltányos elégtételt biztosító kártérítésre vonatkozóan ld. BDT 2008. 1811.; BDT 2006. 1496.; FIT-H-PJ-2008-239.; DIT-H-PJ-2008- 118.; Vita, fórum – Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 3/2003. (X. 10.) ajánlása a bíróságok kártérítési felelősségéről; Vita, fórum – Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Gazdasági és Közigazgatási Kollégiumának 4/2002. (XI. 22.) ajánlása a bírósági ügykörben okozott károkról; Bakos Kitti: A tisztességes eljáráshoz való jog: új jogalkotói irányok (Jogelméleti Szemle, 2010/2. szám, <http://jesz.ajk.elte.hu/bakosk42.html>); Kovács László: A bírói felelősség a polgári eljárásjogban és azon kívül (Magyar Jog, 2007. 11. szám, 658-667. pp.) 665-666. pp.

¹⁸ 1997. évi LXVI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

¹⁹ Bszi. 9. §

²⁰ Magyar alkotmányjog III. i.m. 270. p.

²¹ Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2/2006. véleménye a bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogásról; Vita, fórum – Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 3/2003. (X. 10.) ajánlása a bíróságok kártérítési felelősségéről; az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Kiss Daisy: A polgári per titkai – Kérdések és válaszok a polgári Perrendtartás Általános Részéből (hvgorac, Budapest, 2006.) 45. p.

tehessen, indítványokat terjeszthessen elő, és ha ezek az alapelvek és feltételek teljesülnek, akkor a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme nem állapítható meg. Az eljárás tisztességes voltának a megítélése mindig az adott ügy eseti körülményeinek a vizsgálatától függ, a bírói gyakorlatban kialakult zsinórmérték, az eljárási alapelvek érvényesülésének a vizsgálata, valamint egyedi jogalkalmazói értelmezése alapján.²² A tisztességes eljárás azonban nem csak a bíró oldalán, hanem a felekkel szemben is támaszt követelményeket: a *Pp. 2. § (2) bekezdése* alapján nem hivatkozhat a per ésszerű időn belül történő befejezésére az a fél, aki magatartásával az eljárás elhúzódásához, késedelmes befejezéséhez maga is hozzájárult, valamint a *Pp. 8. §-ából* vezethető le a felek azon kötelezettsége, hogy jogaikat rendeltetésszerűen, a jóhiszemű joggyakorlás követelményének megfelelően kötelesek gyakorolni.

4. A tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető követelmények²³

a) A bírósághoz fordulás joga

Az Alkotmány fentiekben már említett rendelkezése, az eljárási garanciákon túl, a bírósághoz fordulás jogát is magában foglalja.²⁴ Az Alkotmánybíróság 59/1993. AB határozata alapján ezen alapvető jogból következően az államra az a kötelezettség hárul, hogy a polgári jogi jogok és kötelezettségek, a büntetőigények, valamint a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának az elbírálására bírói utat, hatékony jogvédelmet biztosítson.²⁵ A bírósághoz való fordulás alapvető joga nemcsak a beadványok előterjesztésének a jogára szorítkozik, hanem arra is, hogy a bírósági eljárásban a fél pozícióját biztosítsa az abban résztvevő személyeknek, azaz a felek alanyai, alakítói és nem tárgyai, „elszenvedői” legyenek az eljárásnak.²⁶

---

²² BDT 2009. 1976.; BDT 2006. 1496.; BDT 2006. 1495.; SZIT-H-GJ-2009-27.; FIT-H-PJ-2008-810.;GYIT-H-PJ-2008-15.; FIT-H-PJ-2007-77.; Pp. 3. § (6) bek., 119. § (1) bek.; A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I. kötet (szerk.: Szabó Imre, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.) 18. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata (szerk.: Németh János – Kiss Daisy, Complex Kiadó, Budapest, 2007.); Legény i.m. 91. p.

²³ A levezethető követelmények lehetséges csoportosításaira vonatkozóan ld. Sári-Somody i.m. 119. p.; Legény i.m. 89. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 80-81. pp.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 272. p.; Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben (Magyar Jog, 2009. 3. szám, 129-140. pp.) 129. p.

²⁴ Legény i.m. 89. p.; Bán i.m. 10. p.

²⁵ Legény i.m. 89-90. p.

²⁶ 59/1993. AB hat.; Sári-Somody i.m. 122. p.; Az Alkotmány magyarázata i.m. 564. p.

A bírósághoz fordulás jogának felel meg polgári eljárásjogi vonatkozásban az, hogy a felek lehetőséget kell, hogy kapjanak a döntés alapjául szolgáló tényállással és jogi kérdésekkel kapcsolatban álláspontjaik kifejtésére, nyilatkozataik megtételére. Külön aspektusaként jelenik meg a közigazgatási határozatok bírói úton történő megtámadásának a lehetősége, amely a tisztességes eljáráshoz való jog egy másik elemével, az *Alkotmány* 57. § (5) bekezdésében foglalt jogorvoslathoz való joggal is szoros kapcsolatban áll.²⁷ Mindemelllett a bírósághoz fordulás joga összefüggésben áll a későbbiekben kifejtésre kerülő, a jogegyenlőség követelményét megvalósító állami támogatások rendszerével, valamint a *Pp.* 94. §-ában és a 234. §-ában foglalt azon rendelkezésekkel is, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy az ügyvéd által nem képviselt fél keresetét, illetve fellebbezését jegyzőkönyvbe mondhassa.

A bírósághoz fordulás joga azonban – az *Alkotmány* 8. § (2) bekezdésére figyelemmel – nem jelent korlátozhatatlan alanyi jogot a perindításra, gyakorlása csak az eljárási jogok keretei között realizálódhat.²⁸ Ez egyrészt abban nyilvánul meg, hogy az eleve sikerre nem vezető eljárások kibontakozását a polgári eljárásjogban szabályozott perakadályok korlátozhatják,²⁹ másrészt a bírósági eljárás megindítását meghatározott értékhatárhoz köthetik,³⁰ harmadrészt pedig a bírósághoz fordulás joga még időben is korlátozható a keresetindítási jog jogvesztő határidőhöz való kötésével.³¹

b) A pártatlanság elve

A pártatlanság elve abban az esetben érvényesül, ha a bíró vagy az eljáró ügyintéző a rábízott ügyekben részrehajlásmentesen, elfogulatlanul, előítélet-mentesen és lelkiismeretesen jár el. A pártatlanság követelménye egyrészt magával a bíróval, annak magatartásával szembeni elvárás, másrészt pedig az eljárás szabályozásával kapcsolatos objektív követelmény, azaz el kell kerülni minden olyan helyzet kialakulását, amely az eljáró bíró pártatlanságával, függetlenségével szemben bármilyen kétséget is támaszt.³² A pártatlanság elsősorban hivatáserkölcsei követelmény, ennek érvényre juttatása és biztosítása érdekében jelennek meg

---

²⁷ 19/2009. AB hat.; Sári-Somody i.m. 122. p.; Az Alkotmány magyarázata i.m. 564. p.; Emberi jogok i.m. 704-705. p.

²⁸ Complex DVD Jogtár Kommentár az Alk. 57. §-hoz; Az Alkotmány magyarázata i.m. 564. p.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2018. p.

²⁹ Ld. Pp. 130. §.

³⁰ Ld. fizetési meghagyásos eljárás.

³¹ 933/B/1997. AB hat.; Sári-Somody i.m. 122. p.; Az Alkotmány magyarázata i.m. 565. p.

³² 215/B/1999. AB hat.; 67/1995. AB hat.; Legény i.m. 91. p.; Bán i.m. 21. p., 25. p.; Molnár i.m. 130. p.; Emberi jogok i.m. 704-705. p.

egyrészt az ítélkezés, a bírák és az egész bírói szervezetrendszer függetlenségét biztosító alapvető követelmények,³³ valamint a jogalkotó számos garanciális szabályt is beiktatott eljárásjogi törvényeinkbe az összeférhetetlenséggel, az együttalkalmazási tilalmakkal és a kizárási okokkal kapcsolatban. A pártatlanság követelményéhez sorolhatóak tehát a *Pp. 13-21. §-ában* foglalt rendelkezések, amelyek a bírák és a jegyzőkönyvvezetők kizárására vonatkozó szabályokat tartalmazzák.³⁴ A pártatlanság garanciái ezen rendelkezésekből fakadóan nem csupán az elsőfokú eljárásban, hanem a másodfokú eljárásban, a perújítási és felülvizsgálati szakban is biztosítottak a Pp. vonatkozó szabályainak az alkalmazása által.

c) Az önrendelkezés joga

Az önrendelkezés alkotmányos jogának a Pp. alapelvei között foglalt felek rendelkezési joga felel meg polgári eljárásjogi kontextusban. A felek rendelkezési jogának kérdése tehát alkotmányos aspektusokat is érint: az Alkotmánybíróság az *1/1994. (I. 7.) AB határozatában* kifejtette, hogy a feleket megillető rendelkezési jog tulajdonképpen azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárásjogi jogaival szabadon rendelkezhet, melynek keretében mindenkinek szabadságában áll anyagi jogainak eljárásjogi érvényesítése. Eljárásjogi értelemben pedig a fél rendelkezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, melynek megvonása sérti az *Alkotmány 54. § (1)*, valamint *57. § (1) bekezdését*.³⁵ Az Alkotmánybíróság *8/1990. (IV. 23.) AB határozatában* pedig az emberi méltósághoz való jogot az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekintette, mely magában foglalja az egyén önrendelkezési jogát is.

A rendelkezési elv az egyik legfontosabb működési jellegű és speciálisan a polgári eljárásra jellemző alapelv,³⁶ amely a törvényhez fűzött kommentár szerint orientálódási pontot jelent a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyában.³⁷ Főszabály szerint polgári eljárás csak a felek megfelelő kérelmére indul, hivatalból sohasem (*felperes perindítási monopóliuma*); másrészt pedig a felek rendelkezési joga magában foglalja azt,

---

³³ Ld. A Magyar Bírói Egyesületnek a bírói viselkedés irányelveit meghatározó Etikai Kódexe; A függetlenség elvéhez kapcsolódóan ld. részletesen: Alk. 45. §; Alk. 57. § (1) bek.; Bszi. 1. §, 3. §, 11. §; Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 5-6. pp.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 89-93. pp.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2021. p.; Az Alkotmány magyarázata i.m. 507-509. pp.; Legény i.m. 91. p.; Bán i.m. 20-21. pp., 25. p.; Gadó i.m. 19. p.

³⁴ Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 9. p.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2021. p.; Emberi jogok i.m. 710. p.

³⁵ 9/1992. AB hat.; 75/1995 AB hat.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 106. p.

³⁶ Juhász Zvolenszki Anikó: Polgári eljárásjogunk egyes időszaki alapelveiről (In: Acta Universitatis Szegediensis, Acta juridica et Politica, Tomus LVIII., Fasciculus 1-41. - Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged, 2000.) 263-264. pp.; Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog (Kilencedik, átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2008.) 74. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 110. p.

³⁷ Kengyel i.m. (36. jegyzet) 75. p.

hogyan a felek perbeli alanyi jogaikkal és a védelemhez szükséges bizonyítási eszközökkel (természetesen a jóhiszemű eljárás követelményeinek megfelelően) szabadon rendelkezhetnek,³⁸ továbbá, hogy az eljárás személyi és tárgyi kereteit, valamint menetének egy részét is meghatározhatják;³⁹ azaz tulajdonképpen „a fél az ügy ura”.⁴⁰ A bíróság a novelláris módosítások következtében már nem vizsgálhatja felül a felek rendelkező cselekményeinek érvényességét sem,⁴¹ hanem a felek rendelkezései alapján köteles az eljárási cselekményeket elvégezni.⁴² A felek rendelkezési joga mindemellett azonban nem abszolút jellegű, hiszen korlátot szab neki egyrészt a jóhiszemű eljárás kötelezettsége, másrészt az anyagi jogi rendelkező cselekményeknél a jogszerűség követelménye, harmadrészt pedig számos olyan esetet találunk, amikor maga a jogalkotó zárja ki a döntés szabadságát azáltal, hogy kógens, azaz eltérést nem engedő normákat fogalmaz meg, azaz az officialitás a törvényben meghatározott esetekben továbbra is érvényesül. A döntési szabadság azonban nem feltétlenül korlátozódik ezekben az esetekben sem: például a pernyertes fél dönthet úgy, hogy nem kér döntést a perköltségről, illetve annak viseléséről.⁴³

A Pp. 3.§ (2) bekezdése tartalmazza a bíróság kérelemhez kötöttségének elvét, a felek önrendelkezési jogának legfontosabb joghatását, melynek értelmében a bíró a már megindult eljárásban kötve van a felek által előterjesztett kérelmekhez. Ez azt jelenti, hogy a bíróság olyan kérdésekben, amelyre vonatkozóan a felek nem terjesztettek elő kereseti kérelmet, ellenkérelmet vagy viszontkeresetet, nem dönthet.⁴⁴ A Pp. 215. § szerint a bíróság érdemi döntésének a felperes keresete szab határt, azaz a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen, azonban a bíróság köteles azt kimeríteni is, tehát kevesebből sem dönthet, mint a kereseti kérelemben foglaltak (*az ítélet teljességének követelménye*).⁴⁵

---

³⁸ Gáspárdy László – Wopera Zsuzsa – Kormos Erzsébet – Cserba Lajos – Nagy Andrea – Harsági Viktória: Polgári perjog általános rész (KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.) 55. p.; Pócza i.m. 226-227. pp.; Gadó i.m. 22 p.

³⁹ A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 94. p., 96. p.

⁴⁰ Kengyel Miklós: A polgári peres eljárás kézikönyve (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.) 56. p.; Kiss Zoltán: A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után (Magyar Jog 1998. 2. szám, 84-90. pp.) 85. p.; Kengyel i.m. (36. jegyzet) 76. p.

⁴¹ Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 110. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 95. p.

⁴² Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára I. kötet (II. kiadás, HVG-Orac Kiadó, Budapest) 14. p.

⁴³ Petrik i.m. 14. p.; Gadó i.m. 20. p.

⁴⁴ Gáspárdy i.m. 54. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 112. p.; Petrik i.m. 15. p.; A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I. kötet i.m. 804. p.; Kengyel i.m. (36. jegyzet) 494. p.

⁴⁵ Pp. 213. § (1) bek.; Király Lilla: Polgári eljárásjog I. kötet (Dialóg Campus kiadó, Budapest - Pécs, 2003.) 20. p., 257. p.; Tölg-Molnár László: Polgári eljárásjog I. (Novissima Kiadó, Budapest, 2005.) 415-416. p.; A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I. kötet i.m. 822-823. p.; Juhászné i.m. 275. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 642. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 1180. p., 1199-1201. pp.; Kengyel i.m. (36. jegyzet) 355. p., 357. p.

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a kereseti kérelemhez kötöttség nem jelenti egyúttal jogcímhez való kötöttséget is. A bíróság feladata a kereseti kérelem alapjául szolgáló jogviszony elbírálása a jogszabályok helyes alkalmazásával, és a döntést nem akadályozhatja az, hogy a felperes követelésének jogcímét helytelenül jelölte meg.⁴⁶ Felmerül azonban a kérdés, hogy a felek rendelkezési joga kiterjed-e a keresetben megjelölt jogállításra vagy sem, az korlátot képez-e a bíróság érdemi döntésének a kialakításánál. A felek rendelkezési jogának alkotmánybírói értelmezésének ismeretében tehát az alábbi kérdés adhat alapot a töprengésre: az a szabályozás, amely lehetőséget ad arra, hogy a bíróság a keresetben megjelölt jogalaptól eltérően, bármilyen jogcím figyelembe vételével, tulajdonképpen akár a felek kifejezett akaratán kívül is, megítélheti a felperes követelését, az emberi méltósághoz való jog szerves részét képező önrendelkezési jog olyan korlátozását és a jogállamiság elvének olyan sérelmét jelenti-e, amely alkotmányosan már megengedhetetlen.⁴⁷ Ennek megfelelően a kereset tárgyán túlterjeszkedő döntés (jogcímhez nem kötöttség) sértheti a felek alkotmányosan is védett alapjogát, így az alkotmányos rendelkezéseknek is azon szabályozás és értelmezés felelhet meg, amely nem teszi lehetővé a bíró számára azt, hogy a jogvitát a felek által nem hivatkozott jogalap figyelembe vételével döntse el (jogcímhez kötöttség).⁴⁸ Utalva a problémakör komplexitására és jelentőségére megállapíthatjuk, hogy a téma a felek rendelkezési jogán kívül még a Pp. számos alapelvével és alkotmányos követelményekkel is konfrontálódik. Érinti még a percesekek időszerűségének a követelményét, a bíró tájékoztatási kötelezettségét a bizonyítandó tények

---

⁴⁶ BH. 1980. 341.; EBH 2004. 1143.; EBH 2006. 1422.; BH 2007. 20.; BH 2004. 504.; BH 2004. 250.; BH 2003. 362.; ÍH 2004. 97.; ÍH 2004. 30.; BDT 2008. 104.; BDT 2007. 69.; BDT 2007. 32.; BDT 2006. 43.; BDT 2005. 1224.; BDT 2001. 410.; Baranya Megyei Bíróság 1. Pf. 20 136/2001/4.; A jogcímhez kötöttségekkel kapcsolatos elméleti álláspontokra vonatkozóan ld. többek között Drexlerné Karcub Edit: Jogcímhez kötöttség a polgári eljárásban a bírói gyakorlat tükrében (In: 50 éves a Polgári Perrendtartás – a Debreceni és a Miskolci egyetemek Polgári Eljárásjogi Tanszékének közös szervezésében megrendezett jubileumi konferencia kiadványa, Novotni Kiadó, Miskolc, 2003., 43-53. pp.); Haupt Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben (Magyar Jog, 2000. 10. szám, 605-616. pp.); Kovács László: Mit is jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére (Magyar Jog, 2003. 9. szám, 552-554. pp.); Haupt Egon: És mégis jogcímhez kötött! – Válasz dr. Kovács László szerkesztő észrevételeire (Magyar Jog, 2003. 12. szám, 738-742. pp.); Kengyel Miklós (szerk.): A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (JKK-Kerszöv, Budapest, 2005.); Gyekiczky Tamás: Töréspontok – Polgári eljárásjogunk néhány aktuális kérdése (In: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis VI., Debrecen, Multiplex Media, 2006., 133-156. pp.); Leszkoven László: Újra a jogcímhez kötöttség kérdéséről (Gazdaság és Jog, 2009. december., 22-27. pp.); Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben (Magyar Jog, 2009. 3. szám., 129-140. pp.); Bakos Kitti: A jogcímhez kötöttség egyes kérdései a polgári perben (In: Acta Conventus de Iure Civili Tomus XI.; a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa, Szeged, 2009., 13-59. pp.)

⁴⁷ Igazságügyi és Rendészeti Miniszter - IRM/CGKFO/2007/FJSZ/128. Konceptió a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvénynek az elektronikus eljárás bevezetését és a perek gyorsítását célzó módosításáról. 2007. január, 37. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m.100. p.; Gadó i.m. 22. p.

⁴⁸ Konceptió i.m. 37-38. pp.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m.100. p.

és a jogi képviselő fél nélkül eljáró fél vonatkozásában is, a felek egyenjogúságát, és bár nem a Pp. alapelvei közé sorolható, de a *res iudicata* kérdéskörét is. Emellett, tekintettel arra, hogy 2004 óta uniós állam vagyunk, a közösségi jog tagállami bíróság általi alkalmazásával kapcsolatosan is aktuális és jelentős a kérdés.

A fentiek mellett a felek rendelkezési jogához kapcsolódik még a peranyag-szolgáltatás elve is. A Pp. 3. § (3) bekezdése értelmében a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a feleket terheli. Ennek megfelelően a per eldöntése szempontjából releváns bizonyítékok feltárása, megjelölése és ezeknek a bíróság rendelkezésére bocsátása, a bizonyítási indítványok előterjesztése a felek feladata (joga, de egyben kötelezettsége is). A felek rendelkezési joga tehát a peranyag-szolgáltatás során is érvényesül, és a tisztességes eljáráshoz való jog követelménye nem teljesülhet abban az esetben, ha a bíróság a felek együttes akaratát figyelmen kívül hagyva hozza meg a tényállás minél teljesebb körű felderítéséhez szükséges intézkedéseket. A törvény által meghatározott esetben azonban hivatalból a bíróság is elrendelhet bizonyítást,⁴⁹ amely főleg azokban az esetekben jelenik meg, ahol az ítélet megalapozottságához olyan társadalmi vagy speciális érdek fűződik, amely nem függhet attól, hogy a felperes vagy az alperes a bíróság elé tárja-e bizonyítékait vagy sem.⁵⁰ Az officialitás elvének azonban ezekben az esetekben sincs elsődlegessége a felek rendelkezési és peranyag-szolgáltatási jogával szemben, hiszen a bíróság csak akkor rendelheti el hivatalból a bizonyítást, ha a felek nem tettek erre irányuló indítványt.⁵¹

d) A jogegyenlőség követelménye

Az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatai szerint az egyenjogúság elvének legfontosabb polgári eljárásjogi vetülete az eljárás kontradiktórius jellege.⁵² A felek egyenjogúsága és perbeli esélyegyenlősége a törvény előtti egyenlőség (*Alk. 57. § (1) bek.*) és az igazságszolgáltatás egységességének, mint alkotmányos elveknek az eljárásjogi vetülete,⁵³ melynek keretében a bíróság köteles segítséget nyújtani a feleknek az esélyegyenlőség biztosítása érdekében és elő kell segítenie a felek jog- és érdekérvényesítését. A felek az

---

⁴⁹ az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Kengyel Miklós (szerk.): A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (KJK-Kerszöv, Budapest, 2005.) 21. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 949. p.; Pócza i.m. 226-227. pp.; Gadó i.m. 23. p.

⁵⁰ A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 949. p.; Tölg-Molnár i.m. 16. p., 321. p.; Gáspárdy i.m. 56-57. pp.

⁵¹ Kengyel i.m. (36. jegyzet) 23. p.; 25. p.

⁵² 75/1995. AB hat.

⁵³ Kengyel i.m. (36. jegyzet) 80. p.

eljárás folyamán azonos súlyú jogokkal és kötelezettségekkel kell, hogy rendelkezzenek,⁵⁴ egyik fél sem kaphat többletjogosultságot, és az alperes részére is biztosítani kell azt, hogy az érvényesíteni kívánt követeléssel szemben érdemi védekezését egyenlő feltételek mellett terjeszthesse elő (*fegyveregyenlőség elve*).⁵⁵ Ezen kötelezettségek és követelmények egyrészt az eljáró bírót terhelő tájékoztatási kötelezettségben, másrészt eljárásjogi törvényünk iratok megismerésére és megtekintésére vonatkozó tételes szabályaiban,⁵⁶ harmadrészt pedig a jogegyenlőséget tényleges jogérvényesítő képességgé alakító állami támogatások rendszerében jelenik meg. Ez utóbbinak a *Pp. 84-87. §-ában* foglalt előírások, azaz a költségmentességre, költségkedvezményekre, költségfeljegyzési jogra és a pártfogó ügyvéd kirendelésére vonatkozó rendelkezések feleltethetők meg. A jogegyenlőséget biztosító állami támogatások rendszerén keresztül a tisztességes eljáráshoz való jog másik eleme, a bírósághoz fordulás joga is kiteljesedhet, hiszen amennyiben a törvény biztosítja ugyan a bírói út igénybe vételének a lehetőségét, azonban ez aránytalanul nagy költségekkel jár az érintett személyekre nézve, akkor az alacsonyabb jövedelműek számára szinte lehetetlenné teszi a jogérvényesítés ezen formájának az igénybe vételét, és gátját jelenti ezen alapelv hatékony érvényesülésének.⁵⁷

A tájékoztatási kötelezettség kétféle aspektusban jelenik meg polgári perrendtartásunkban: egyrészt a *Pp. 3. § (3) bekezdése* alapján a bíróság kötelezettsége, hogy a feleket függetlenül attól, hogy jogi képviselővel vagy anélkül járnak el, előzetesen tájékoztassa többek között a jogvita eldöntése érdekében bizonyításra szoruló tényekről, melyik félnek, pontosan mit kell bizonyítania pernyertessége érdekében, és ha ez sikertelen marad, akkor ki viseli ennek következményeit.⁵⁸ A felek egyenlőségének elve tehát nem sérül abban az esetben, ha a bíró megfelelően tájékoztatta őket a bizonyítandó tényekről hiánytalan és teljes eljárási pozíciót garantálva részükre. Azt, hogy a per eldöntése vagy a jogvita elbírálása szempontjából konkrét esetben mely tényeket tarthatjuk relevánsnak, az anyagi jogi

---

⁵⁴ Ld. 14. jegyzet; A tisztességes eljárás keretében biztosítani kell, hogy mindenki egyenlő és azonos esélyekkel vehessen részt az eljárásban: a tisztességes eljárás lényege, hogy minden fél azonos jogokat gyakorol és minden felet azonos kötelezettségek terhelnek. Biztosítani kell annak lehetőségét is, hogy mindkét fél részletesen kifejthesse jogi és ténybeli álláspontját, csatolhassa bizonyítékait, megismerhesse a másik fél beadványát, észrevételeket tehet, indítványokat terjeszthet elő, és ha ezek az alapelvek és feltételek teljesülnek, akkor a tisztességes eljáráshoz való jog nem sérül.

⁵⁵ 15/2002. AB hat.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 83. p., 85-86. pp., 90. p.; A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I. kötet i.m. 35. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 87. p.; Legény i.m. 91. p.; Sári-Somody i.m. 122. p.; Gadó i.m. 23. p.; Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 3. p.

⁵⁶ Pp. 3. § (6) bek., 119. § (1) bek.

⁵⁷ az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Bán i.m. 10-11. pp., 13-14. pp., 25. p.; Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 4.p.; Kiss D. i.m. (11. jegyzet) 10. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 86. p., 112-113. p.

⁵⁸ Complex DVD Jogtár Kommentár a Pp. 3. § (3) bekezdéséhez; Tölg-Molnár i.m. 15. p., 320. p., 355. p.; Gáspárdy i.m. 58. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 114. p.

jogszabályok rendezik, és az eset összes körülményeinek vizsgálata alapján a perben elbírálandó jogviszony szempontjából a bíróságnak kell ezt értelmezni.⁵⁹ A hatályos szabályozás erre vonatkozó rendelkezéseiből azonban az az ellentmondás alakult ki, hogy a releváns tények megállapítása anyagi jogi kérdéseket érint, amelyről a bíróság erre vonatkozó törvényi rendelkezések hiányában ma már nem adhat iránymutatást,⁶⁰ hiszen a bíróságok általános, anyagi jogra is kiterjedő tájékoztatási kötelezettségét az 1995. évi LX. törvény megszüntette.⁶¹ Tekintettel azonban arra, hogy a bizonyításra szoruló tények az anyagi jogi szabályok ismerete nélkül nem határozhatóak meg, ezért ezt mégis bújtatott támogatásnak tekinthetjük az anyagi jogi kérdésekre nézve is.

A tájékoztatási kötelezettség másik aspektusa a *Pp. 7. §-ának* rendelkezéseiben körvonalazódik ki: a felek egyenlőségének biztosítása érdekében tartalmazza perrendtartásunk a jogi képviselő nélkül eljáró fél vonatkozásában a bíróság kitanítási kötelezettségét, ahol a bíróság a fél kérelmére tájékoztatást nyújt perbeli eljárási jogairól és kötelezettségeiről. Ez a tájékoztatás csak a fél eljárási jogaira vonatkozhat, nem érintheti azonban az anyagi jogi kérdéseket és az azokhoz kapcsolódó jogszabályi rendelkezéseket, hiszen az már sértené a felek rendelkezési jogát és a perbeli esélyegyenlőség elvét.⁶²

e) A perceselexmények időszerűségének követelménye

Az *Alkotmány 57. § (1) bekezdése* bár kifejezetten nem nevesíti az eljárás ésszerű határidőn belül történő befejezésének a követelményét, azonban a fair eljárás általánosan elfogadott részét képezi az, hogy a hatékony jogvédelem érdekében az eljárást ésszerű határidőn belül folytassák le.⁶³ Ennek megítélésénél az eljárás egészének az időtartamát és az eset összes körülményeit kell vizsgálni. A *8/1992. AB határozat* szerint az ésszerű idő követelményének az az eljárási idő felel meg, amely az ügy megfelelő elbírálásához, a megalapozott döntés meghozatalához szükséges.

A perceselexmények időszerűségének a követelménye a feleknek a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát juttatja kifejezésre. A rendelkezés célja a polgári perek elhúzódásának megakadályozása, melynek keretében a *Pp. 2. § (1) bekezdése* fogalmazza

---

⁵⁹ Király i.m. 236. p.; A Polgári Perrendtartás magyarázata i.m. 103. p., 941. p.

⁶⁰ BH 2005. 74.; az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Gáspárdy i.m. 58. o.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 112. p.

⁶¹ Király i.m. 21-22. pp., 207-208. pp.; A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I. kötet i.m. 7. p., 36. p.; Gáspárdy i.m. 66-67. p.

⁶² Complex DVD jogtár Kommentár a Pp. 7. §-ához; az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Tölg-Molnár i.m. 22. p., 320. p.; Király i.m. 29. p., 207. p.

⁶³ 220/B/2004. AB hat.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2022. p.

meg a bíróságoknak azon a feladatát, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényre juttassa.

A perek ésszerű időtartama csak az adott ügy konkrét, egyedi körülményeinek vizsgálata keretében határozható meg. Ennek keretében figyelemmel kell lenni többek között a jogvita tárgyára és természetére, az ügy ténybeli és jogi megítélésének bonyolultságára és a bizonyítás terjedelmére is; a strasbourgi bíróság megvalósulásának szempontjait objektív alapokon vizsgálja.⁶⁴ A bizonyítás terjedelme vonatkozásában különösen arra kell felhívni a figyelmet, hogy a bizonyítás lehetőleg ne terjedjen ki a per eldöntése szempontjából nem releváns tényekre,⁶⁵ így a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog, mint a törvényben kifejezésre juttatott alapelv összefüggésben áll a peranyag-szolgáltatás elvével, a bíróság tájékoztatási kötelezettségével, a felek rendelkezési jogával és a jogegyenlőség követelményével is. Az ésszerű idő és a pártatlanság elvének kapcsolatát vizsgálva az Alkotmánybíróság a 215/B/1999. AB határozatában mutatott rá arra is, hogy a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog, illetve a pártatlanság követelménye egymással ellentétben állhatnak, más érdekek előtérbe helyezését követelhetik meg. Ezen feszültség feloldása a jogalkotó és a Pp. feladata azzal, hogy a perek gyors lefolytatása iránti igény nem támaszthat olyan követelményeket, amely a pártatlanságot veszélyeztetné vagy sértené, illetve a tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető alkotmányos garanciák gazdaságossági vagy célszerűségi szempontok előtérbe helyezésével nem szoríthatóak háttérbe az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében.⁶⁶

A percesekek időszerűségének és a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog érvényre juttatása érdekében a Pp.-be beiktatott eljárási határidők ma már nem csak a felek, hanem a bíróságok számára is kötelezően alkalmazandó követelményeket támasztanak.⁶⁷ Amennyiben az eljáró bíróság ezeket a törvényben foglalt határidőket eljárási cselekményeinél betartotta, nem végzett a tényállás felderítéséhez szükségtelen bizonyítási cselekményeket, akkor az ésszerű idő követelményének sérelme nem

---

⁶⁴ Pp. 2. § (2) bek.; BDT 2008. 1811.; Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Gazdasági és Közigazgatási Kollégiumának 4/2002. ajánlása a bírósági ügykörben okozott kárról; Kiss Daisy: Felelőtlen felelősök (http://www.kissdaisyestarsa.hu/pub/daisy_felelotlen_felelosok.pdf); Legény i.m. 92. p.; Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 10. p.; Kiss D. i.m. (11. jegyzet)

⁶⁵ Gáspárdy i.m. 61-62. pp., 244. p.; Tölg-Molnár i.m. 8-9. p.

⁶⁶ 19/2009. AB hat.

⁶⁷ Pl. Pp. 95. § (1) bek., 118. § (1) bek., 124. §, 125. § stb.; Complex DVD Jogtár Kommentár a Pp. 2. és 114/A. §-hoz ; az 1999. évi CX. törvény indokolása a 2. §-hoz; Kiss D. i.m. (12. jegyzet) 10. p.; Szabó Imre: A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási alapelv? (In: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században – Tanulmánykötet Gáspárdy László Professzor emlékére, hvgorac, Budapest, 2007., 363-378. pp.) 372. p.

állapítható meg. A határidők megtartásának követelményéhez a törvény garanciális szabályokat is fűz: valamely fél perelhúzó magatartásának a szankcionálása, kifogás az eljárás elhúzódása miatt, méltányos elégtételt biztosító kártérítést követelése.⁶⁸

f) A jogorvoslathoz való jog (5/1992. AB hat.; 22/1995. AB hat.)

A jogorvoslathoz való jogot az *Alkotmány* 57. § (5) bekezdése kifejezetten nevesíti, azaz mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslathoz való jog tehát mindenkit megillet, érvényesülésének azonban az Alkotmánybíróság értelmezésében többféle formája lehet. A polgári eljárásban igénybe vehető jogorvoslatoknak nem egyedüli fajtája a fellebbezés, másik formája lehet a *Pp. 114. §-ában* szabályozott kifogás intézménye is.⁶⁹

A jogorvoslathoz való jog alkotmányos tartalma és jelentése azt követeli meg, hogy az érdemi határozatok tekintetében a fél más szervhez vagy ugyanazon fórumon belül magasabb szinthez fordulhasson jogorvoslat vagy felülvizsgálat végett. Ebből fakadóan tehát a jogorvoslathoz való jog nem feltétlenül a bírósághoz fordulás jogát jeleníti meg és nem feltétlenül azonosítható azzal, hanem azt a követelményt támasztja, hogy megnyíljon a lehetősége annak, hogy a döntést és a kérelmet az alapügyben eljáró szervtől eltérő más szerv bírálhassa el és foglalhasson állást a döntés helyessége, valamint törvényessége tekintetében.⁷⁰ A jogorvoslathoz való jog is rendkívül szerteágazó jog, és más alkotmányos alapjogokhoz is kötődik. Különösen igaz ez a közigazgatási határozatok orvoslására, bírói úton történő felülvizsgálatának lehetőségére, amely a bírósághoz fordulás jogát is érinti.⁷¹

A *Pp. 233. § (1) bekezdése* értelmében az elsőfokú bíróság határozata ellen – amennyiben a törvény nem zárja ki – fellebbezésnek van helye. Ugyanezen szakasz (3) *bekezdése* tartalmazza azokat az esetköröket is, amikor fellebbezés a törvény kötelező rendelkezése folytán kizárt; ide tartoznak az eljárás folyamán hozott végzések a törvényi

---

⁶⁸ 220/B/2004. AB hat.; Pp. 2. § (3) bek., 8. § (2) és (5) bek., 114/A-114/B. §; Complex DVD Jogtár Kommentár a Pp. 2. §-hoz; Az idézett garanciális szabályokhoz kapcsolódóan ld. BDT 2005. 1273.; Pécsi Ítéletábrla Polgári Kollégiumának 2/2006. véleménye a bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogásról; Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Gazdasági és Közigazgatási Kollégiumának 4/2002. ajánlása a bírósági ügykörben okozott kárról; Kiss Daisy: Felelőtlen felelősök (http://www.kissdaisyestarsa.hu/pub/daisy_felelotlen_felelosok.pdf); Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 114. p.; a méltányos elégtételt biztosító kártérítés vonatkozásában ld. 17. jegyzet.

⁶⁹ Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 105-106. pp.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 281. p.

⁷⁰ 5/1992. AB hat.; 49/1998. AB hat.; Sári-Somody i.m. 123. p.; Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 104. p., Az Alkotmány magyarázata i.m. 567. p.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 280. p.; Az Alkotmány kommentárja II. i.m. 2089. p.

⁷¹ Az Alkotmány magyarázata i.m. 568. p.; Magyar alkotmányjog III. i.m. 278. p.

kivételektől eltekintve.⁷² Az eljárás folyamán hozott ezen pervezető végzések elleni fellebbezés kizárása azonban nem jelenti alkotmányos értelemben a jogorvoslati lehetőség hiányát és a jogorvoslathoz való jog korlátozását, hiszen nem azonosak az alkotmányos követelmények a fél helyzetét lényegesen befolyásoló, másrészt pedig az ilyen hatással nem rendelkező bírósági határozatok elleni jogorvoslati lehetőségek vonatkozásában. Az önálló jogorvoslat követelménye csak az érdemi határozatokra vonatkozik, melynek megítélésében a döntésnek az adott személyre gyakorolt hatása a meghatározó, vagyis az, hogy a döntés befolyásolja-e a fél vagy más személy helyzetét, jogait vagy jogos érdekét.⁷³ Emellett tekintettel arra, hogy a jogorvoslathoz való jog nem korlátozhatatlan alapjog, a jogalkotó a jogviták ésszerű időn belül történő elbírálása érdekében határidőkhöz kötheti, értékhatárok szerint korlátozhatja vagy kötelező jogi képviselőhöz kötheti annak gyakorlását.⁷⁴ A jogviták ésszerű időn belül történő elbírálásának a követelménye (a felek rendelkezési jogát is érintve) felveti még annak a kérdését is a jogorvoslathoz való joggal kapcsolódóan, hogy a jogorvoslati eljárásban lehet-e, és ha igen, mennyiben és mely esetekben új tényre vagy új bizonyítékra hivatkozni.⁷⁵

5. Befejezés

A tisztességes eljáráshoz való jog egyes elemeinek és polgári eljárásjogi vetületeinek az áttekintése után azt mondhatjuk, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog esetében annak lényegi, immanens ismérvét tekintve egy olyan alapvető jogról van szó, melynek részelemei, alkotó elvei egymással is ellentmondásban állhatnak, konfrontálódhatnak és egymásnak feszülhetnek. Jó példa erre az ésszerű idő követelménye, valamint a pártatlanság garanciája és a jogorvoslathoz való jog, vagy a felek rendelkezési joga, mint az alkotmányos önrendelkezési jog eljárásjogi vetülete is eltérő érdekeket támaszthat, mint a perceseletek időszerűségének a követelménye vagy a felek egyenlőségének az elve. A tisztességes eljáráshoz való jog az alkotmánybírói döntéseket vizsgálva önmagában tekintve egy abszolút jog, mellyel szemben más mérlegelhető jog nem létezik, azonban az említett esetekben annak egyes részelemei korlátozhatóak, a részelemek konfrontálódása esetén az egyiknek meg kell hajolnia a másik alapvető érdek előtt annak elsőbbséget engedve és

---

⁷² Kiss D. i.m. (21. jegyzet) 105. p.

⁷³ 770/B/2002. AB hat.; 70/B/2004. AB hat.

⁷⁴ 220/B/1999. AB hat.

⁷⁵ Gadó i.m. 30-31. pp.

biztosítva. A korlátozás azonban ezekben az esetekben sem vezethet olyan eredményhez, melynek következtében az eljárás egésze vagy annak bármely része tisztességtelenné válna.⁷⁶

Összegzésképpen tehát megállapíthatjuk, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog egy rendkívül szerteágazó, több részelemet is magában hordozó, valamint számos jogág területét lefedő és átható alapvető jog, illetve eljárási garancia. Elemei, ahogy az a vonatkozó alkotmánybíróvási határozatokban is megjelenik, felleltározhatatlanok, és csak az eljárás egészének, az eset összes körülményeinek a vizsgálatával dönthető el, hogy konkrét esetben a tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető garanciák teljesültek-e vagy sem. Befejezésképpen a tisztességes eljáráshoz való jog, illetve az abból levezethető eljárási garanciák esszenciáját, valamint a *processzuális igazságosság* követelményét jól tükrözi az alábbi idézet és hasonlat: „*A játék, a verseny akkor fair, ha szabályai nem kedveznek egyik vetélkedő félnek sem, hanem mindenkinek azonos esélyt biztosítanak a nyeresre, és a szabályokhoz mindenki tartja magát. A szabályok és megtartásuk nem feltétlenül garantálják, hogy minden esetben a jobbik győz: a véletlen, a szerencse kedvezhet a gyengébbnek. (...) A fair eljárás kifejezése minden esetben egy olyan per képét idézi fel, amelyek szabályai mindkét fél számára esélyt adnak arra, hogy álláspontját elfogadja az ítélezésre jogosult. Az ilyen per eredményét a szabályok esélyegyenlőséget garantáló minősége és azok megtartása, vagyis a processzuális igazságosság legitimálja, nem pedig annak érdemi helytállósága.*”⁷⁷

---

⁷⁶ Magyar alkotmányjog III. i.m. 273. p.

⁷⁷ Bárd i.m. 47. p.; Pócza i.m. 226. p.